

Zofia Skrzypczak, Józef Haczyński

Światowy rynek farmaceutyczny w dobie kryzysu gospodarczego

Problemy Zarządzania 11/1 (2), 128-145

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Światowy rynek farmaceutyczny w dobie kryzysu gospodarczego

Nadesłano: 10.07.12 | Zaakceptowano do druku: 19.11.12

Zofia Skrzypczak*
Józef Haczyński**

Kryzys finansowy, który dotknął całej gospodarki światowej, wywarł stosunkowo niewielki wpływ na globalny rynek leków. Utrzymały się w ostatnich latach wcześniej zarysowujące się tendencje: stosunkowo niewielki wzrost wydatków na leki w krajach wysoko rozwiniętych, gwałtowny wzrost wydatków na leki na tzw. wschodzących rynkach farmaceutycznych oraz znaczący wzrost sprzedaży generyków, przy minimalnym wzroście sprzedaży leków oryginalnych. Na tle charakterystyki światowego rynku leków przedstawiono również zmiany dokonujące się w ostatnich latach na rynku leków w Polsce.

Słowa kluczowe: światowy rynek leków, leki oryginalne, generyki, rynek leków w Polsce.

The global pharmaceutical market in times of financial crisis

Submitted: 10.07.12 | Accepted: 19.11.12

The worldwide economic crisis has small influence on the global pharmaceutical market. Trends observed in last years are maintained: relatively small increase of drug expenses in developed countries, increase of expense on medicine in pharmerging countries and significant incrementation of generic sales at minimal growth of sale of original drugs. Last years changes in polish pharma market were presented in contest of the global market.

Keywords: global pharmaceutical market, original drugs, generics, polish pharma market.

JEL: I11

* **Zofia Skrzypczak** – doc., dr, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

** **Józef Haczyński** – dr hab., prof. UW, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Kryzys finansowy, którego symbolicznym początkiem było bankructwo banku Lehman Brothers we wrześniu 2008 r., uderzył w pierwszej kolejności w kraje rozwinięte, jednak bardzo szybko objął swoim zasięgiem całą gospodarkę światową, powodując zachwianie jej fundamentów, m.in. zaufania do dotychczas sprawnie funkcjonujących instytucji (Global Development Research Group, 2009). Spowolnienie rozwoju gospodarczego, które praktycznie wystąpiło na całym świecie, pociągnęło za sobą zmniejszenie tempa wzrostu lub nawet spadek produkcji niektórych dóbr i usług, zahamowanie tempa wzrostu gospodarczego, niewielki wzrost lub spadek wartości transakcji dokonywanych na różnych rynkach itp.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę rozpoznania, jak w dobie kryzysu zachowywał się światowy rynek farmaceutyczny (a precyzyjniej – co działo się po jego stronie popytowej) i jakie są perspektywy jego rozwoju. Rynek farmaceutyczny postrzegany jest przez ekspertów jako rynek w dużym stopniu odporny na wahania koniunkturalne, a także kryzys gospodarczy ze względu na względną sztywność popytu na leki.

1. Rynek farmaceutyczny na świecie – stan obecny i perspektywy rozwoju

Obserwowane w ostatnich latach zmiany zachodzące na światowym rynku farmaceutycznym są następstwem m.in. starzenia się społeczeństw krajów wysoko rozwiniętych, coraz bardziej powszechnego dostępu do opieki zdrowotnej w krajach rozwijających się, ale także rosnącej liczby środków leczniczych, które tracą ochronę patentową, przy stosunkowo mniejszej ilości nowych produktów dopuszczonych do obrotu handlowego oraz gwałtownego rozwoju gospodarczego pewnych krajów, zwłaszcza azjatyckich. Skutki kryzysu gospodarczego dotknęły w pewnym stopniu także rynku farmaceutycznego, a zarysowały się szczególnie ostro w regionach świata o szybko malejących wskaźnikach makroekonomicznej aktywności i stosunkowo dużych wydatkach na leki ponoszonych przez indywidualnych konsumentów. Mniejsze spadki dynamiki wzrostu wartości transakcji na rynku leków wystąpiły natomiast w krajach o dobrze rozwiniętym systemie opieki zdrowotnej oraz strukturze finansowania, w której od dawna funkcjonują systemy refundacji farmaceutyków (np. Niemcy, Japonia, Hiszpania) (Światowy rynek farmaceutyczny, on-line).

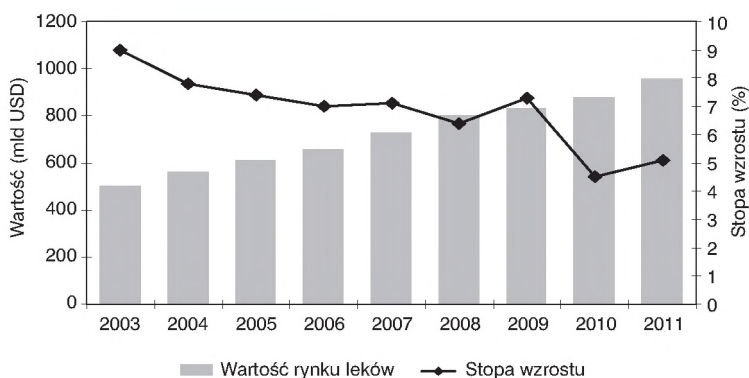
Według danych firmy badawczej IMS Health (tab. 1 i rys. 1) wartość transakcji na światowym rynku farmaceutycznym w latach 2003–2011 wzrosła z ok. 500 mld USD do ponad 950 mld USD (wg bieżących kursów walut) – co oznacza prawie podwojenie wartości transakcji.

Stopa wzrostu wartości transakcji (CAGR) na globalnym rynku farmaceutycznym, liczona przy stałym kursie walutowym – aczkolwiek w całym analizowanym okresie dodatnia i dosyć wysoka – wykazała w ostatnich latach tendencję spadkową: z 9% w roku 2003 zmniejszyła się do 6,4% w roku 2008,

Lata	Rynek farmaceutyczny (mld USD)		Roczna stopa wzrostu (CAGR*) (%)
	wg bieżących kursów wymiany walut	wg stałych kursów wymiany walut	
2003	503	567	9,0
2004	565	611	7,8
2005	611	656	7,4
2006	658	702	7,0
2007	729	752	7,1
2008	800	800	6,4
2009	833	858	7,3
2010	881	896	4,5
2011	956	942	5,1

* CAGR (Compound Annual Growth Rate) – roczna stopa wzrostu (przy stałym kursie walutowym).

Tab. 1. Wartość transakcji na światowym rynku farmaceutycznym (mld USD) i roczna stopa wzrostu (%) w latach 2003–2011. Źródło: IMS. (2012a). Total Unaudited and Audited Pharmaceutical Market, 2003–2011. IMS Health Market Prognosis, maj. Pozyskano z: www.imshealth.com.

Rys. 1. Wartość światowego rynku farmaceutycznego (mld USD) i roczna stopa wzrostu (%) w latach 2003–2011. Źródło: opracowanie własne na podstawie: tab. 1.

następnie wzrosła do 7,3% w roku 2009 (apogeum światowego kryzysu gospodarczego). W kolejnych latach zaś: zmniejszyła się do 4,5% w roku 2010 (najniższy poziom) i nieco wzrosła – do poziomu 5,1% w roku 2011. Można zatem stwierdzić, że wprawdzie rynek farmaceutyczny odczuł skutki światowego kryzysu gospodarczego – nastąpiło spowolnienie wzrostu wartości transakcji – jednak skutki te były nieco opóźnione (wyraźnie wystąpiły

dopiero w latach 2010–2011) i stosunkowo niewielkie – utrzymywał się nawet w tych latach kilkuprocentowy (4,5–5%) wzrost transakcji, przy spadku poziomu PKB w niektórych krajach wysoko rozwiniętych.

Zgodnie z prognozami na lata 2015–2016 należy się spodziewać dal-
szego, dynamicznego wzrostu rynku farmaceutycznego. Jeden z wariantów
prognostycznych zakłada, iż w roku 2015 wartość transakcji osiągnie poziom
1 065 mld USD, a w roku 2016 – 1 175 USD, natomiast wariant bar-
dziej optymistyczny zakłada: wartość transakcji w 2015 roku w wysokości
1 095 mld USD, a w roku 2016 – 1 205 mld USD (w obu przypadkach –
wzrost o ok. 10%) (IMS, 2011b).

Porównując wartość sprzedanych leków w latach 2006–2011 oraz wiel-
kości prognozowane można stwierdzić, iż:

- w ciągu ostatnich 6 lat, tj. w okresie 2006–2011 wydatki na zakup leków
w skali światowej wzrosły z 658 do 956 mld USD, przy zmiennym kursie
wymiany walut – oznacza to wzrost o 298 mld USD przy uwzględnie-
niu zmiennego kursu walut (przy założeniu stałego kursu walutowego
– wzrost o 240 mld USD);
- w ciągu następnych 5 lat, tj. do roku 2016 przewiduje się wzrost wydat-
ków na globalnym rynku farmaceutycznym do 1175–1205 mld USD, przy
zmiennym kursie wymiany walut – będzie to wzrost wartości transakcji
w przedziale: 220–250 mld USD (przy założeniu stałego kursu waluto-
wego – wzrost o 235–265 mld USD).

W raporcie IMS Institute for Healthcare Informatics znalazło się stwier-
dzenie, iż po kilku latach spowolnienia światowy rynek leków przygotowuje
się do przyspieszenia tempa wzrostu – z planowanego poziomu 3–4% w 2012
roku do 5–7% w 2016 roku (IMS, 2012).

2. Struktura regionalna strony popytowej światowego rynku leków

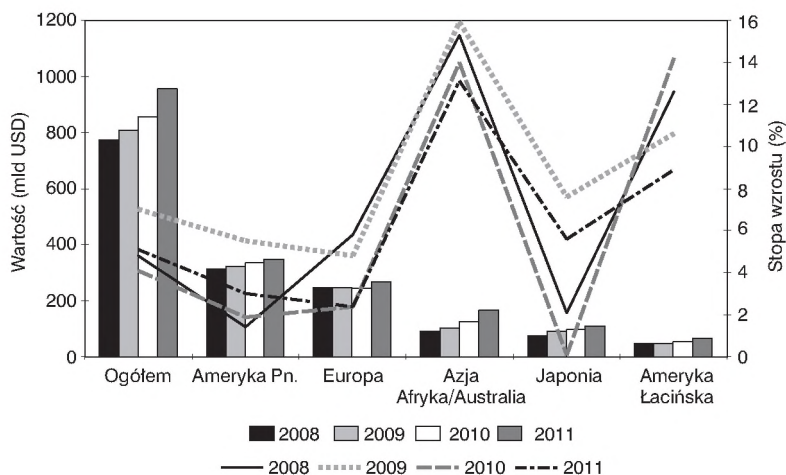
Analizując strukturę strony popytowej światowego rynku farmaceutycz-
nego, możemy się posłużyć układem regionalnym, proponowanym w opra-
cowaniach IMS Health (tab. 2 i rys. 2), pozwalającym wyodrębnić dla celów
badawczych pięć regionów:

- 1) Ameryka Północna,
- 2) Europa,
- 3) razem połączone trzy kontynenty: Azja, Afryka i Australia,
- 4) Japonia,
- 5) Ameryka Łacińska.

Analizą objęto lata 2008–2011. W tym okresie największą wartość miały
transakcje dokonywane na rynku Ameryki Północnej – nastąpił wzrost z 312
do 347 mld USD, tj. o ponad 10%. W Europie, po stabilizacji transakcji
w latach 2008–2009 na poziomie ok. 247 mld USD i minimalnym spadku
do 245 mld USD w roku 2010, odnotowano w 2011 roku wzrost wartości

	2008			2009			2010			2011		
	wartość (mld USD)	stopa wzrostu (%)		wartość (mld USD)	stopa wzrostu (%)		wartość (mld USD)	stopa wzrostu (%)		wartość (mld USD)	stopa wzrostu (%)	
		2007- 2008	2003- 2008		2008- 2009	2004- 2009		2009- 2010	2006- 2010		2010- 2011	2007- 2011
Ogółem	773,1	4,8	6,6	808,3	7,0	6,7	856,4	4,1	6,2	955,5	5,1	6,1
Ameryka Pn.	311,8	1,4	5,7	322,1	5,5	5,2	334,7	1,9	4,6	347,1	3,0	3,5
Europa	247,5	5,8	6,4	247,6	4,8	6,6	245,3	2,4	5,6	265,4	2,4	4,9
Azja/Afryka/ Australia	90,8	15,3	13,7	102,6	15,9	13,9	126,5	14,0	14,5	165,2	13,1	15,5
Japonia	76,6	2,1	2,7	90,3	7,6	3,9	96,5	0,1	2,6	111,2	5,6	3,9
Ameryka Łacińska	46,5	12,6	12,7	45,8	10,6	10,9	53,4	14,2	12,1	66,7	8,9	12,3

Tab. 2. Wartość transakcji na rynku farmaceutycznym ogółem i w podziale regionalnym (mld USD) oraz roczna stopa wzrostu (%) w latach 2008 – 2011. Źródło: zestawienie własne na podstawie: IMS. (2012a). Total Unaudited and Audited Pharmaceutical Market, 2003–2011. IMS Health Market Prognosis, maj. Pozyskano z: www.imshealth.com, marzec 2009, marzec 2010, marzec 2011, maj 2012.

Rys. 2. Wartość transakcji na rynku farmaceutycznym ogółem i w podziale regionalnym (mld USD) oraz roczna stopa wzrostu (%) w latach 2008–2011. Źródło: opracowanie własne na podstawie: tab. 2.

sprzedanych leków do 265 mld USD (wzrost w latach 2008–2011 o niepełna 7%).

Najszybciej rosła wartość transakcji na rynkach Azji/Afryki/Australii; w latach 2008–2011 nastąpił wzrost sprzedaży leków z ponad 90 do 165 mld USD, tj. wzrost o ponad 80%.

W Japonii wartość transakcji na rynku farmaceutycznym zwiększyła się z ponad 75 mld USD w 2008 roku do ponad 110 mld USD w 2011 roku, tj. wzrost o 45%; wartość transakcji na rynkach Ameryki Łacińskiej wzrosła w latach 2008–2011 z ponad 45 do ponad 66 mld USD, był to również wzrost o prawie 45%.

Na rys. 2 przedstawiono także roczną stopę wzrostu (CARG) wartości transakcji na globalnym rynku leków i na rynkach poszczególnych regionów w latach 2008–2011¹.

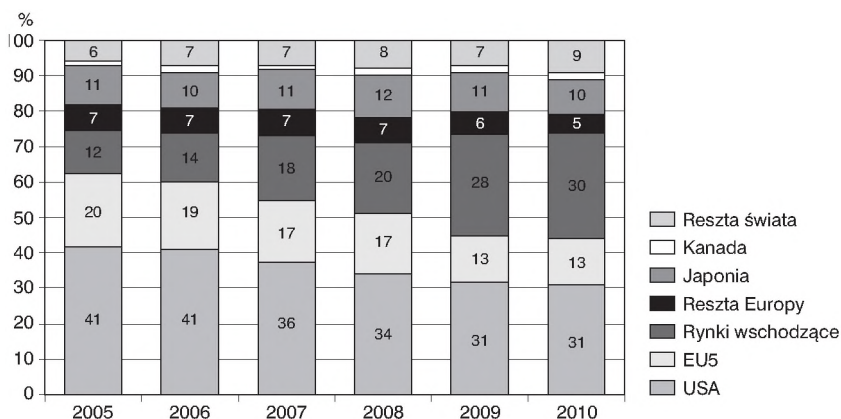
Zdecydowanie najwyższa roczna stopa wzrostu charakteryzowała we wszystkich analizowanych latach rynki Azji/Afryki/Australii – w roku 2008 i 2009 była wyższa od 15%, w roku 2010 zmniejszyła się nieco do 14%, a w roku 2011 – spadła do 13%. Na rynku Ameryki Łacińskiej – roczna stopa wzrostu w roku 2008 (liczona w stosunku do roku poprzedniego) wyniosła ponad 12,5%, w roku 2009 – zmniejszyła się do ok. 10,5%, w roku 2010 – wzrosła do ponad 14%, a w roku 2011 – spadła do ok. 9%. W pozostałych regionach – w tym na największych rynkach Ameryki Północnej i Europy – stopa wzrostu była w analizowanych latach jednocyfrowa i niższa (niekiedy znacznie) od tej, charakteryzującej cały światowy rynek farmaceutyczny. Interesujące zjawisko obserwujemy w przypadku Europy – przy niewielkim

spadku wartości transakcji wyrażonych przy płynnym (zmiennym) kursie walut, odnotowujemy dodatnią stopę wzrostu, co świadczy o spadku cen „dolarowych” leków, tj. cen wyrażonych w dolarach amerykańskich (deflacja).

W analizach dotyczących struktury popytu na rynku farmaceutycznym pojawia się również inny podział, umożliwiający wyodrębnienie następujących krajów i regionów:

- Stanów Zjednoczonych;
- EU5 – 5 najbardziej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej i największych rynków Europy: Niemcy, Francja, Włochy, Hiszpania i Wielka Brytania;
- tzw. rynki wschodzące – pojęcie to obejmuje kraje o PKB *per capita* niższym niż 25 000 USD (wg PPP) oraz wzroście wydatków na zakupy leków przekraczającym 1 mld USD w okresie 2012–2016; w obrębie rynków wschodzących wyodrębnia się trzy poziomy: poziom 1 – Chiny, poziom 2 – Brazylia, Indie i Rosja oraz poziom 3 – Meksyk, Turcja, Polska, Wenezuela, Argentyna, Indonezja, Republika Południowej Afryki, Tajlandia, Rumunia, Egipt, Ukraina, Pakistan i Wietnam;
- reszta Europy – kraje europejskie, które pozostają po wyłączeniu krajów EU5 oraz Rosji, Turcji, Polski, Rumunii i Ukrainy (europejskie kraje z grupy rynków wiodących),
- Japonia,
- Kanada,
- reszta świata.

Na rys. 3 przedstawiono strukturę popytu na globalnym rynku leków w latach 2005–2011 oraz prognozę na lata 2015 i 2016.

Rys. 3. Struktura geograficzna (regionalna) popytu na rynku farmaceutycznym. Źródło: zestawienie własne na podstawie: IMS. (2011b). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2015. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics*, maj. Pozyskano z: www.imshealth.com; IMS. (2012). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics*, lipiec. Pozyskano z: www.imshealth.com.

Niekwestionowanym liderem na rynku farmaceutycznym są od wielu lat Stany Zjednoczone, w których leki sprzedane w 2005 roku miały wartość ok. 250 mld USD, a w 2006 roku – ok. 270 mld USD; w obu przypadkach stanowiło to 41% udziału w rynku. W 2010 roku amerykański rynek farmaceutyczny miał wartość ok. 310 mld USD, a w 2011 roku – 325 mld USD (wzrost o 20%), ale stanowił on już tylko – odpowiednio 36 i 34% rynku światowego. Prognoza IMS na lata 2015 i 2016 zakłada, iż tendencja spadkowa udziału rynku amerykańskiego w rynku światowym utrzyma się (aczkolwiek nie będzie już tak gwałtowna) – transakcje na amerykańskim rynku leków stanowiąc będą 31% rynku światowego.

Małeje również udział w światowym rynku farmaceutycznym rynków 5 krajów europejskich, o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, tzw. krajów EU5 – tj. Niemiec, Francji, Włoch, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. W roku 2005 transakcje na rynkach tych krajów stanowiły 20% rynku światowego – wartość transakcji ok. 120 mld USD, a w roku 2006 – 19% rynku światowego (wartość transakcji ok. 125 mld USD). W latach 2010 i 2011 – ich udział w rynku światowym zmniejszył się do 17% (wartość transakcji – wzrosła do 145 mld USD i ponad 160 mld USD), a na rok 2015 i 2016 przewidziany jest dalszy spadek udziału rynków krajów UE5 w rynku światowym – do 13% (wartość ponad 150 mld USD).

W bardzo szybkim tempie rosła w analizowanym okresie wartość transakcji dokonywanych na tzw. rynkach wschodzących oraz udział tych rynków w światowym rynku farmaceutycznym: z 12% w roku 2005 – transakcje o wartości ok. 73 mld USD i 14% w roku 2006 – transakcje o wartości ponad 90 mld USD, do 18% w roku 2010 – wartość transakcji – ok. 155 mld USD i 20% w roku 2011 – ok. 190 mld USD (co oznacza de facto podwajanie wartości transakcji w ciągu 5 lat). Zgodnie z prognozą, w ciągu kolejnych 5 lat nastąpi znaczący wzrost wartości transakcji do ponad 300–350 mld USD (około czterokrotny wzrost w ciągu 10 lat), co będzie oznaczało, iż w 2015 roku rynki wschodzące będą stanowiły 28%, a w roku 2016 – 30% rynku światowego. Według ekspertów IMS Health ten znaczny wzrost zakupu leków na rynkach tzw. krajów wschodzących będzie zarówno wynikiem wzrostu dochodów społeczeństw tych krajów, relatywnie niskich cen leków, jak i efektem wdrażania przez państwo programów terapeutycznych, mających zwiększyć dostęp do zabiegów medycznych finansowanych ze środków publicznych, pozwalających na uniknięcie kosztów ponoszonych przez pacjentów oraz zachęcanie do powszechniejszego korzystania z leków (IMS, 2012).

Udział w światowym rynku farmaceutycznym pozostałych grup krajów był w analizowanym okresie stosunkowo niewielki i w miarę stabilny. Prognoza na rok 2016 zakłada dalszą stabilizację udziałów: Japonii – ok. 10%, Kanady – ok. 1%, tzw. reszty świata – poniżej 10% i reszty Europy – 5%.

Eksperti firmy IMS Health przeprowadzili także bardziej szczegółową analizę rynku farmaceutycznego, prezentując poziom transakcji w latach 2011 i prognozy na rok 2016 dla krajów wysoko rozwiniętych, tzw. rynków

wschodzących i reszty świata (tab. 3). Wśród krajów wysoko rozwiniętych wyróżniono: Stany Zjednoczone, kraje europejskie, wchodzące w skład grupy EU5 oraz Japonię, Kanadę i Koreę Południową. W obrębie tzw. rynków wschodzących wyróżniono trzy grupy krajów, przydzielając do nich kraje o zbliżonym potencjale rozwojowym: poziom 1 – Chiny, poziom 2 – Brazylia, Rosja i Indie oraz poziom 3 – pozostałe „kraje wschodzące” (IMS, 2010). Grupę trzecią – stanowi „reszta świata”.

	2011 (mld USD)	Roczna stopa wzrostu 2007–2011 (CAGR, %)	2016 (mld USD)	Roczna stopa wzrostu 2012–2016 (CAGR, %)
Rynek światowy	955,4	6,1	1 145–1 235	3–6
1. Kraje wysoko rozwinięte	626,9	3,7	660–690	1–4
USA	322,0	3,4	350–380	1–4
EU5	159,1	3,8	135–165	(–1)–2
Francja	41,3	2,3	32–42	(–2)–1
Niemcy	45,0	4,8	39–49	0–3
Włochy	28,6	4,1	23–33	0–3
Hiszpania	22,7	4,4	13–23	(–4)–(–1)
Wielka Brytania	21,5	3,9	18–28	0–3
Japonia	111,2	3,9	105–135	1–4
Kanada	22,4	4,4	19–29	0–3
Korea Południowa	12,2	9,4	10–20	2–5
2. Rynki wschodzące	193,6	16,3	345–375	12–15
Podgrupa 1 (Tier 1) – Chiny	66,7	23,5	155–165	15–18
Podgrupa 2 (Tier 2)	59,9	15,6	100–110	12–15
Brazylia	29,9	15,6	42–52	12–15
Rosja	15,7	15,7	23–33	10–13
Indie	14,3	15,4	24–34	14–17
Podgrupa 3 (Tier 3)	67,0	11,2	90–100	7–10
3. Reszta świata	134,9	6,8	140–170	2–5

Tab. 3. Wartość sprzedaży na rynku farmaceutycznym w roku 2011 i prognoza na rok 2016 (mld USD) oraz roczna stopa wzrostu w latach 2007–2011 i 2012–2016 (%). Źródło: IMS. (2012). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics*, lipiec. Pozyskano z: www.imshealth.com.

W latach 2007–2011 średnioroczna stopa wzrostu wartości transakcji na światowym rynku leków wyniosła 6,1%; na następnych 5 lat prognozowana jest średnioroczna stopa wzrostu mieszcząca się w przedziale 3–6%. Dla grupy krajów wysoko rozwiniętych – zarówno rzeczywista stopa wzrostu w minionych 5 latach (3,7%), jak i prognozowana na kolejnych 5 lat (przedział: 1–4%) są niższe od stóp wzrostu charakterystycznych dla całego światowego rynku leków. Dla tzw. rynków wschodzących – zarówno rzeczywista (16,3%), jak i prognozowana (przedział 12–15%) średnioroczna stopa wzrostu są kilkakrotnie wyższe od średniej dla rynku światowego.

Na czele stawki tzw. krajów wschodzących znalazły się Chiny (tzw. poziom 1), w których sektor farmaceutyczny, m.in. dzięki olbrzymim wydatkom rządowym, powiększył się w 2009 roku aż o 27%. Dzięki PKB na poziomie 7,9 bilionów USD w 2008 roku oraz prognozie zwiększenia krajowego rynku farmaceutycznego do 2013 roku o 40 miliardów USD państwo to pozostawia inne „gospodarki wschodzące” daleko za sobą. W latach 2007–2011 stopa wzrostu dla rynku leków Chin wyniosła 23,5%, a dla lat 2012–2016 prognozowana jest na poziomie 15–18%.

Drugą grupę rynków wschodzących (tzw. poziom 2) stanowią Brazylia, Rosja i Indie. Kraje te osiągnęły w 2008 roku PKB na poziomie od 2 do 4 bilionów USD, rynek farmaceutyczny każdego z nich wzrośnie zaś do 2013 roku o 5–15 miliardów USD. Eksperti zwracają jednak uwagę, że działalność firm farmaceutycznych w tych krajach i wynikające z niej potencjalne korzyści obciążone są dużą niepewnością. Do czynników ryzyka należą m.in.: nierównomierna dystrybucja dochodów w Brazylii, niski standard usług podstawowej opieki zdrowotnej w Rosji oraz brak środków budżetowych potrzebnych do zagwarantowania ochrony własności intelektualnej w Indiach. W latach 2007–2011 stopa wzrostu dla krajów tzw. podgrupy 2 wyniosła 15,6%, a na następne 5 lat prognozowana jest na poziomie: 12–15%.

Trzecia grupa wschodzących liderów wzrostu rynku farmaceutycznego (tzw. poziom 3) to 13 państw tak różnorodnych, jak np. Argentyna, Egipt, Pakistan czy Polska, z których każde ma PKB poniżej 2 bilionów USD, za to ich rynki farmaceutyczne powiększą się do 2013 roku o 1–5 miliardów USD każdy. Te gospodarki oferują znaczne możliwości rozwoju. Dla tej podgrupy krajów wschodzących roczna stopa wzrostu w latach 2007–2011 wyniosła 11,2%, a na lata 2007–2012 prognozowana była na poziomie 7–10%.

IMS Health podaje przykład Polski jako jednego z liderów tej podgrupy. Eksperti zwracają uwagę na korzystne warunki ekonomiczne i demograficzne (m.in. wzrost produktu krajowego brutto, starzejące i bogacące się społeczeństwo), ale też zwiększający się dostęp do innowacyjnych terapii. Nie bez znaczenia jest też powszechny dostęp do służby zdrowia i obszerny pakiet świadczeń gwarantowanych.

3. Struktura rynku farmaceutycznego wg rodzaju sprzedawanych leków

Ogół sprzedawanych na rynku farmaceutycznym leków można podzielić na:

- leki oryginalne,
- leki generyczne.

Lek oryginalny, inaczej innowacyjny, to nowy lek wprowadzony po raz pierwszy na rynek przez określoną firmę, pod zastrzeżoną nazwą i chroniony patentem. Lek taki zostaje dopuszczony do dystrybucji w oparciu o udokumentowaną skuteczność terapeutyczną, bezpieczeństwo stosowania i jakość.

Lek generyczny, inaczej odwórczy, to z definicji lek podobny do występującego już na rynku leku oryginalnego, wyprodukowany przez inną firmę po upływie ochrony patentowej bądź po wygaśnięciu innych praw wyłączności i zarejestrowany pod nową, najczęściej własną nazwą. Lek generyczny zawiera tę samą ilość tej samej substancji czynnej, posiada tę samą postać farmaceutyczną oraz drogę podania i jest opracowywany z zamiarem zapewnienia zamienności z referencyjnym lekiem oryginalnym (Stańczak, 2011).

IMS do leków generycznych zalicza, w swoich opracowaniach, jedynie leki sprzedawane na receptę (leki Rx) i wyodrębnia dodatkowo tzw. pozostałe (inne) leki, obejmujące leki sprzedawane bez recepty (leki OTC) oraz produkty diagnostyczne i nieterapeutyczne (IMS, 2012).

W tab. 4 i na rys. 4 przedstawiono strukturę sprzedaży na rynku farmaceutycznym wg rodzaju sprzedawanych leków w latach 2005–2011 oraz prognozę na lata 2015–2016.

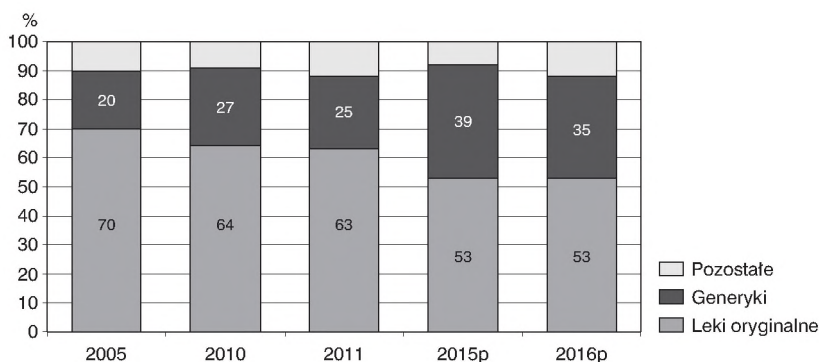
Lata	Rodzaj leków			Razem
	oryginalne	generyki	pozostałe	
2005	424	121	60	605
2010	548	231	77	856
2011	596	242	118	956
2015p	564–580	415–427	85–88	1065–1095
2016p	615–645	400–430	130–160	1145–1235

Tab. 4. Struktura rynku farmaceutycznego wg rodzaju sprzedawanych leków (mld USD). Źródło: jak rys. 3.

W latach 2005–2011 sprzedaż leków oryginalnych na rynku światowym wzrosła z 424 do 596 mld USD, a do roku 2016 spodziewany jest stosunkowo niewielki wzrost sprzedaży tych leków do poziomu 615–645 mld USD (wzrost o 3–8%). Natomiast sprzedaż leków generycznych w latach 2005–2011 podwoiła się: wzrosła ze 120 do ponad 240 mld USD; do roku 2016 przewiduje się nadal rosnący w szybkim tempie wzrost sprzedaży generyków do poziomu 400–430 mld USD (wzrost o ok. 70–80%). Sprzedaż leków OTC oraz produktów diagnostycznych (grupy tzw. pozostałych leków) w latach

2005–2011 nieomal podwoiła się – był to wzrost z 60 do prawie 120 mld USD; do 2016 roku przewidywany jest wzrost sprzedaży leków z tej grupy do 130–160 mld USD (wzrost o ok. 8–35%).

Dominującą na światowym rynku leków grupą farmaceutyków (w ujęciu wartościowym) były w minionym okresie, i pozostają nadal, leki oryginalne (innowacyjne), aczkolwiek ich udział w światowym rynku farmaceutycznym systematycznie maleje. W 2005 roku leki oryginalne stanowiły 70% wszystkich sprzedanych leków, w latach 2010–2011 udział ten zmniejszył się do 64–63%, a w latach 2015–2016 (zgodnie z prognozami) sprzedaż leków oryginalnych będzie stanowiła już tylko 53% rynku. Ten znaczny spadek udziału leków innowacyjnych w rynku globalnym wynika przede wszystkim z faktu, iż w latach 2011–2014 kończą się okresy ochrony patentowej wielu popularnych leków oryginalnych, często bardzo drogich i wysoko rentownych. Ta fala wygasających patentów została nazwana „klifem patentowym”. Ekspertki szacują, iż pod koniec 2012 roku 18% obrotów największych koncernów farmaceutycznych (czyli blisko 78 mld USD) generowanych będzie przez sprzedaż tych popularnych leków, których patenty wygasają, a dla których konkurencyjne leki generyczne stanowią atrakcyjny, dużo tańszy substytut (Euler Hermes, 2011).

Rys. 4. Struktura rynku farmaceutycznego wg rodzaju sprzedawanych leków. Źródło: opracowanie własne na podstawie: tab. 4.

Udział leków generycznych (odtwórczych), sprzedawanych na recepty, wzrósł z 20% w roku 2005 do ok. 25% w latach 2010–2011, na rok 2016 – przewiduje się dalszy wzrost udziału generyków do ok. 35%. Znaczący wzrost sprzedaży leków generycznych wynika, jak już wspomniano, z zakończenia okresu obowiązywania ochrony patentowej szeregu najbardziej dochodowych leków oryginalnych (szczyt wygaśnięcia patentów przypada na 2012 rok) i mniejszej liczby nowych produktów innowacyjnych dopuszczonych do obrotu handlowego. Wsparciem dla rozwoju tego segmentu rynku leków będą także działania rządów i usługodawców w służbie zdrowia, zmierzające

do ograniczenia kosztów poprzez m.in. zastępowanie leków innowacyjnych tańszymi generykami (Frost & Sullivan, 2012). W tej sytuacji największe międzynarodowe koncerny farmaceutyczne wykazują rosnące zainteresowanie segmentem leków odtwórczych.

Udział grupy tzw. pozostałych stabilizował się w analizowanym okresie na poziomie 10–12% rynku światowego i tendencja ta, zgodnie z prognozami, powinna utrzymać się w nadchodzących latach.

W tab. 5 przedstawiono strukturę sprzedawanych leków w trzech grupach krajów: krajach rozwiniętych, na rynkach wschodzących i w krajach tzw. reszty świata.

	Leki oryginalne		Leki generyczne		Leki pozostałe	
	2011	2016p	2011	2016p	2011	2016p
Ogółem	63%	53%	25%	35%	12%	12%
Kraje rozwinięte	73%	69%	14%	18%	13%	13%
Rynki wschodzące	30%	24%	57%	65%	13%	11%
Reszta świata	58%	51%	33%	40%	19%	9%

Tab. 5. Struktura sprzedawanych leków na rynkach różnych grup krajów w roku 2011 i prognoza na rok 2016. Źródło: opracowanie własne na podstawie: IMS. (2012). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics*, lipiec. Pozyskano z: www.imshealth.com.

W 2011 roku 63% leków sprzedawanych na światowym rynku farmaceutycznym stanowiły leki oryginalne; dla grupy krajów rozwiniętych wskaźnik ten był wyższy i wynosił 73%, dla rynków wschodzących był zdecydowanie niższy i wynosił tylko 30%, a dla tzw. reszty świata – 58%. Zgodnie z prognozą, w roku 2016 wskaźniki udziału leków oryginalnych będą zdecydowanie niższe: dla wszystkich krajów – 53%, dla krajów rozwiniętych – 69%, dla rynków wschodzących – 24% i dla reszty świata – 51%.

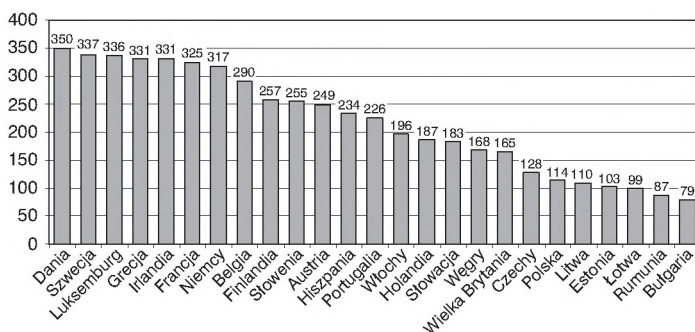
W 2011 roku 25% ogółu sprzedawanych leków stanowiły leki generyczne; dla grupy krajów rozwiniętych wskaźnik ten wynosił 14%, dla rynków wschodzących – aż 57%, a dla reszty świata – 33%. Na rok 2016 przewidywany jest wzrost udziału generyków w rynku światowym do 35%; dla rynków krajów rozwiniętych wskaźnik prognozowany jest na poziomie 18%, dla krajów wschodzących – aż 65%, a dla reszty świata – 40%.

4. Rynek farmaceutyczny w Polsce – stan faktyczny i perspektywy

Polski rynek leków jest jednym z większych rynków europejskich. W rankingu krajów europejskich, sporządzonym przez instytut badawczy IMS dla 2010 roku (PwC, 2011), na pierwszym miejscu pod względem wartości transakcji wyrażonych w cenach producenta netto (bez podatku VAT) znalazł

się rynek farmaceutyczny Niemiec – obroty o wartości prawie 26 mld euro, a na drugim – rynek leków we Francji: 21 mld euro; w kolejnych krajach: Włochy, Hiszpania i Wielka Brytania – wartość transakcji zawierała się w przedziale 10–12 mld euro. Polska była szóstym rynkiem farmaceutycznym Europy, z wartością sprzedanych leków w cenach producenta – 4,4 mld euro.

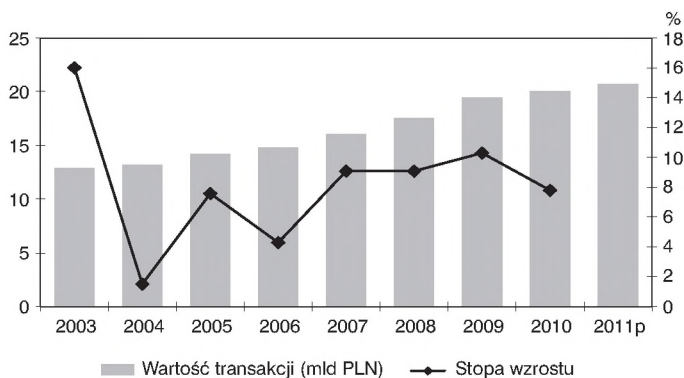
Analiza powyższych danych – ze względu na różną wielkość rynków leków w poszczególnych krajach (różna liczba mieszkańców generuje różną liczbę potencjalnych nabywców leków) – powinna być uzupełniona analizą poziomu wydatków na leki *per capita*, umożliwiającą porównania międzynarodowe (rys. 5). Średni poziom wydatków na leki *per capita* dla krajów europejskich wyniósł w 2010 roku 218 euro. Najwyższe wydatki na leki przypadające na 1 osobę odnotowano w Danii – 350 euro; na kolejnych miejscach – z poziomem wydatków powyżej 300 euro znalazły się: Szwecja, Luksemburg, Grecja i Irlandia oraz – z wydatkami na leki *per capita* w wysokości 325 euro – Francja i z 317 euro – Niemcy.

Rys. 5. Wydatki na leki per capita w roku 2010 (w cenach producenta netto, w EUR). Źródło: IMS. (2011). Polska na tle innych krajów EU. Analiza skutków wprowadzenia nowej ustawy na rynek farmaceutyczny. Pozyskano z: www.senat.pl/k7/kom/kgm/305b/2.pdf.

Wydatki na leki na 1 mieszkańca w Polsce są jednymi z najniższych w Europie – w 2010 roku wyniosły 114 euro, co stanowiło 52% średnich wydatków na leki na osobę w Europie. Ten niski poziom wydatków jest zdeterminowany strukturą sprzedawanych w Polsce leków – polski rynek farmaceutyczny charakteryzuje się jednym z największych udziałów leków odtwórczych (generycznych) w Europie (Kraska, 2010). Przez ostatnich 5 lat kształtował się on w granicach 60–62% wartościowo i 75% ilościowo. Dla porównania, w innych krajach Unii Europejskiej udział wartościowy genetyków jest znacznie mniejszy: w Czechach wynosił on 48%, na Słowacji – 44%, w Wielkiej Brytanii – 39%, a w Hiszpanii – 29%. Średni udział w całej UE kształtował się na poziomie 37,6%.

Na rys. 6 przedstawiono wartość transakcji przeprowadzonych na polskim rynku leków w latach 2003–2011, wyrażonych w cenach producenta netto (bez podatku VAT), w walucie krajowej.

Rys. 6. Stan rynku farmaceutycznego w Polsce w latach 2003–2011 (mld PLN, ceny producenta netto). Źródło: IMS. (2011a). Raport na temat ustawy o refundacji leków. Implementacja oraz wpływ na uczestników rynku. IMS, listopad. Pozyskano z: www.farmacja-polska.org.pl/cms/uploads/IMS_raport_06.12.2011.pdf.

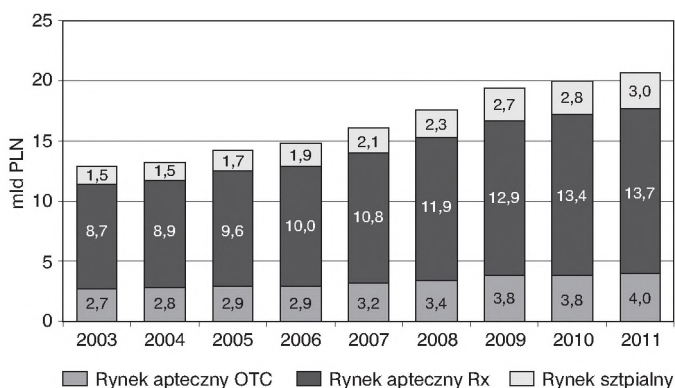
W roku 2003 sprzedano w Polsce leki o wartości prawie 13 mld PLN, w roku 2010 ich sprzedaż osiągnęła zaś już poziom 20 mld PLN (prognoza na rok 2011 – 20,7 mld PLN).

Średnioroczna dynamika zmian wartości rynku farmaceutycznego w Polsce pomiędzy rokiem 2003 a 2010 wyniosła 6,4%. Najniższa stopa wzrostu wystąpiła w roku 2004 (ok. 2%), w kolejnych latach stopa wzrostu była wyższa od 5% z tendencją wzrostową w latach 2006–2009. Pomimo światowego kryzysu gospodarczego rok 2009 był niezwykle udany dla branży farmaceutycznej w Polsce – po raz kolejny odnotowano wysoki, tym razem liczący ponad 10% wzrost sprzedaży leków. W roku 2010 stopa wzrostu wartości transakcji na rynku leków zmniejszyła się nieco, do poziomu ok. 8% (IMS, 2011a). W latach 2011–2013 spodziewany jest raczej umiarkowany wzrost sprzedaży na rynku farmaceutycznym z powodu planowanych ograniczeń w wydatkach państwa na refundację i zmniejszenia się siły nabywczej pacjentów na skutek wzrostu cen leków refundowanych, który będzie rezultatem zmian w ustawie refundacyjnej, jakie nastąpiły w 2012 roku (PMR, 2011).

Na rys. 7 przedstawiono strukturę polskiego rynku leków, wyodrębniając rynek szpitalny i rynek apteczny, a w ramach rynku aptecznego – segment leków sprzedawanych na receptę (leki Rx) i leków ogólnodostępnych (leki OTC).

Wartość transakcji na rynku szpitalnym wzrosła w latach 2003–2010 z 2,7 do 3,8 mld PLN (prognoza na rok 2011 – 4 mld PLN), stanowiąc

ok. 20% ogółu transakcji na rynku farmaceutycznym (z minimalną tendencją spadkową). Wartość transakcji na rynku aptecznym wzrosła z 11,4 mld PLN w 2003 roku do 16,2 mld PLN w 2010 roku (prognoza na rok 2011 – 16,7 mld PLN), stanowiąc ok. 80% wartości transakcji na rynku leków (z minimalną tendencją wzrostową). Wartość sprzedanych leków Rx wzrosła z 8,7 mld PLN w 2003 roku do 13,4 mld PLN w 2010 roku (prognoza na rok 2011 – 13,7 mld PLN) – co stanowiło ok. 2/3 wartości transakcji na całym rynku leków (z niewielką tendencją spadkową), a ponad 80% transakcji na rynku aptecznym. Wartość sprzedaży leków OTC uległa w latach 2003–2010 nieomal podwojeniu (wzrost z 1,5 do 2,8 mld PLN, a prognoza na rok 2011 – 3 mld PLN). Udział sprzedaży leków OTC w rynku farmaceutycznym wzrósł z 11,6% w roku 2003 do 14% w roku 2010 (na rok 2011 przewiduje się dalszy wzrost tego wskaźnika do 14,5%).

Rys. 7. Struktura rynku farmaceutycznego w Polsce w latach 2003–2011 (mld PLN, ceny producenta netto). Źródło: jak rys. 6, s. 26.

Rynek apteczny leków na przestrzeni lat 2003–2010 wzrósł wartościowo o 54%. W znacznej większości determinantem tego wzrostu były nowo wprowadzane na rynek produkty – generowały one 63% owego wzrostu. Zmiany w strukturze konsumpcji, czyli przestawianie się np. na droższe terapie generowały 17% wzrostu. Natomiast sama zmiana ceny produktów była ujemnym determinantem wzrostu – 26%, co oznacza, że ceny leków były w analizowanym okresie obniżane (IMS, 2011a, s. 30).

Podsumowanie

Zaistniałe w minionych latach i prognozowane na najbliższe lata zmiany w stanie światowego rynku leków są – zdaniem analityków IMS Health – wynikiem, wymienionych poniżej w punktach, zdarzeń (IMS, 2012).

- 1. Systemy ochrony zdrowia w krajach wysoko rozwiniętych odnotują w najbliższych latach stosunkowo niewielki wzrost wydatków na leki.** Po wzroście na poziomie ponad 100 mld USD w okresie 2006–2011, wydatki na leki w krajach rozwiniętych wzrosną w latach 2011–2016 o 60–70 mld USD. Średnioroczny wzrost wydatków na leki w USA przewidywany jest na poziomie 1–4%, natomiast oczekiwana w Europie stopa wzrostu na poziomie od –1% do 2% wynika z rządowych programów oszczędnościowych i inicjatyw mających na celu ograniczanie kosztów ochrony zdrowia.
- 2. Wydatki na leki na wschodzących rynkach farmaceutycznych wzrosną prawie dwukrotnie w ciągu nadchodzących 5 lat.** Wzrost ten będzie kształtowany przede wszystkim przez rosnące dochody społeczeństwa, utrzymujące się niskie ceny leków, a także wdrażanie programów rządowych, dzięki którym rozszerza się dostęp społeczeństwa do leczenia. Wzrost wydatków na rynkach wschodzących generować będą głównie zakupy leków generycznych.
- 3. Wzrost sprzedaży leków oryginalnych będzie niewielki.** W krajach wysoko rozwiniętych przewiduje się wzrost sprzedaży leków tej grupy jedynie na poziomie ok. 10 mld USD w ciągu nadchodzących 5 lat – będzie to wynikiem wygaśnięcia znacznej liczby patentów, podejmowaniu przez płatników działań ograniczających koszty w ochronie zdrowia oraz wydatki na nowo wprowadzane na rynek produkty. W tym samym czasie na rynkach wschodzących przewiduje się wzrost wartości zakupionych leków oryginalnych o 25–30 mld USD.
- 4. Sprzedaż leków generycznych będzie rosła w szybkim tempie.** Przewidywane prawie podwojenie wartości transakcji – z ok. 240 mld USD w 2011 roku do 400–430 mld USD w 2016 roku – będzie konsekwencją wzrostu transakcji na tzw. wschodzących rynkach oraz rosnącego udziału leków generycznych w strukturze zakupów na rynkach leków krajów wysoko rozwiniętych.

Przypisy

- ¹ Stopa wzrostu ustalona jest dla wartości transakcji liczonych wg stałego kursu walutowego (tzw. ujęcie realne).

Bibliografia

- Euler Hermes. (2011). *Farmacja – wygasające patenty, analiza*. Warszawa, 6 października, informacja prasowa. Pozyskano z: www.eulerhermes.pl/dokumenty/111006_farmacja.pdf.
- Frost & Sullivan. (2012). *Rynek leków generycznych – analiza globalna. Raport Frost & Sullivan*. Warszawa. Pozyskano z: www.frost.com.

- Global Development Research Group. (2009). *Światowy kryzys gospodarczy i jego wpływ na kraje rozwijające się*. Global Development Research Group Policy Paper, 1. Pozyskano z: [http://gdrp.pl/attachments/124_POLICY_PAPERS_Nr_1_2009\(1\).pdf](http://gdrp.pl/attachments/124_POLICY_PAPERS_Nr_1_2009(1).pdf).
- Global pharma growth continues to decline slowly*. (2012). 20th Annual IMS Conference. Warsaw, 22 marca.
- IMS. (2010). Nowi liderzy wzrostu światowego rynku farmaceutycznego, nowa rzeczywistość, nowe priorytety. Raport IMS Health, za: Polska wśród liderów wzrostu, *Rynek farmaceutyczny*, 23 kwietnia. Pozyskano z: www.egospodarka.pl/52109, Rynek farmaceutyczny-Polska...
- IMS. (2011). *Polska na tle innych krajów UE. Analiza skutków wprowadzenia nowej ustawy na rynek farmaceutyczny*. Pozyskano z: www.senat.pl/k7/kom/kgm/305b/2.pdf.
- IMS. (2011a). Raport na temat ustawy o refundacji leków. Implementacja oraz wpływ na uczestników rynku. IMS, listopad. Pozyskano z: www.farmacja-polska.org.pl/cms/uploads/IMS_raport_06.12.2011.pdf.
- IMS. (2011b). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2015*. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics, maj. Pozyskano z: www.imshealth.com.
- IMS. (2012). *The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016*. Report by the IMS Institute for Healthcare Informatics, lipiec. Pozyskano z: www.imshealth.com.
- IMS. (2012a). *Total Unaudited and Audited Pharmaceutical Market, 2003–2011*. IMS Health Market Prognosis, maj. Pozyskano z: www.imshealth.com.
- KPMG. (2009). *Polski rynek farmaceutyczny. Kondycja i perspektywy rozwoju do 2011 roku w opinii największych firm farmaceutycznych*. Raport KPMG i PMR. Pozyskano z: www.kpmg.pl/dbfetch/.../raport_farmaceutyczny.
- Kraska, A. (2010). Kolejny wzrost. *Przemysł Farmaceutyczny*, 3.
- Mruk, H. (2010). Rynek farmaceutyczny na świecie. *Manager Apteki*, 1. Pozyskano z: www.nazdrowie.pl/artykul/rynek-farmaceutyczny-na-swiecie.
- PMR. (2011). *Rynek farmaceutyczny w Polsce: w latach 2011–2013 tylko umiarkowany wzrost*. Raport PMR, kwiecień.
- PwC. (2011). *Wkład innowacyjnego przemysłu farmaceutycznego w rozwój polskiej gospodarki*. Raport PwC, wrzesień. Pozyskano z: www.pwc.pl.
- Stańczak, A. (2011). Leki oryginalne, czy leki generyczne?. *Aptekarz Polski*, listopad, 63(41). Pozyskano z: www.aptekarzpolski.pl>rynek.
- Światowy rynek farmaceutyczny. Pozyskano z: www.chemiaibiznes.com.pl/artykuly/pokaz/25_Swiatowy_rynek_farmaceutyczny.
- What's in store for the global pharmaceutical market in 2011 and beyond?. (2010). *Canadian Pharmaceutical Marketing*, listopad. www.imshealth.com